

Sigueu realistes: demaneu l'impossible¹

Coral Cuadrada

Totes les profecies diuen que l'home provocarà la seva destrucció. Però els segles i la vida que sempre es renova van engendrar també una generació de persones que estimen i somien; homes i dones que no van somiar la destrucció del món, sinó la construcció del món de les papallones i els rossinyols.

GIOCONDA BELLI

1. De primaveres i altres vents

Escriure en els mateixos dies del maig reivindicatiu, de l'explosió, a les places de les ciutats d'Espanya, de la joventut que reclama una democràcia de debò, em fa reflexionar sobre altres moments del passat, i també em condueix, irremeiablement, a llocs pròxims en el temps, però allunyats en l'espai: penso, per exemple, en la Primavera Àrab. La Primavera Àrab ha rebut una notable atenció als mitjans de comunicació occidentals, però pocs han esmentat el rol que les dones hi tenien. En qualsevol cas, però, un cop més, elles hi han estat presents, a l'avantguarda de les protestes.²

---

¹ Aquest article s'emmarca en el projecte U/33-10, *Per amor a la ciutat: dones del passat, present i futur de Tarragona*, finançat per l'Institut Català de les Dones, del qual sóc investigadora principal. En aquest cas proposo una reflexió sobre la Primavera Àrab, les dones i les revoltes, el Maig del 68 i el 15M, i ressalto la participació política de les dones en les contestacions socials al llarg de la història.

² <<http://opinionessoftheworld.com/2011/01/31/egyptian-women-take-to-the-streets-alongside-the-men-to-protest-the-government/>>.

En primer lloc van tenir un paper important a les manifestacions tunisenques, avançaven per l'avinguda Bourguiba al costat dels marits, amb els fills, o soles, i al marge dels homes; formaven línies de protesta, i això —si tenim en compte les idees occidentals sobre les oprimides dones àrabs— hauria d'haver constituït notícia ; però ningú no en va dir res. L'espurna per a la revolta egípcia —la manifestació del 25 de gener a la plaça Tahir— la va encendre la proclama d'una apassionada jove mitjançant un vídeo publicat al Facebook.³

Abusar de les dones —una qüestió fonamental en països com ara Líbia— va fer esclatar les consciències: a Tobruk, una noia d'una família de classe mitjana que s'havia acabat de llicenciar (Iman al-Obeidi)⁴ va irrompre en una conferència de premsa del Govern, a Trípoli, i va acusar les tropes de Gaddafi d'haver-la detinguda en un control i d'haver-la violada després. Aquella denúncia va promoure manifestacions de dones contra el règim a les ciutats controlades pels rebels: Benghazi i Tobruk. Al Iemen, columnes de dones amb burca van manifestar-se a Sanaa i Taiz per forçar la dimissió del dictador, mentre que, a Síria, les dones es van enfrontar a la policia armada secreta mentre bloquejaven carreteres i exigien que els n'excarceressin els marits i els fills.

Aquests moviments han incentivat l'activisme i la voluntat de canvi. Les dones han recordat la funció de les primeres feministes egípcies, que el 1919 van lluitar per independitzar-se de la Gran Bretanya; així com la implicació que tingueren a Algèria, del 1954 al 1962, per independitzar-se de França. Però avui, a diferència del passat, el nombre de dones actives és molt més gran. Això que acabem d'apuntar impacta encara més quan palpem el silenci amb què les han invisibilitzades, els mitjans de comunicació, que d'una banda només estan atents a les narratives i als discursos que imperen quan es tracta del món àrab (religió, fonamentalisme, petroli i Israel) i que d'una altra banda ceguen les forces socials que estan canviant la vida de centenars de milions de persones.

Els avenços d'aquestes noves generacions en l'educació i en els nivells professionals han col·locat algunes dones com a presentadores en els teletvítics via satèl·lit —Al-Jazeera. Gràcies a l'expansió d'internet i les xarxes socials, han exercit funcions de lideratge en el ciberespai amb una llibertat major que la que mai haguessin pogut tenir a les places de les ciutats.

3 <<http://boingboing.net/2011/02/02/egypt-the-viral-vlog.html>>.

4 <<http://www.juancole.com/2011/03/womens-rallies-in-libya-protest-rape.html>>.

Font: <<http://generoddhlasdiosas.blogspot.com/2011/05/una-primavera-arabe-para-las-mujeres.html>>.

Són també en els moviments obrers i en les manifestacions públiques —Tunísia, Egipte. Les activistes provenen de totes les classes socials: les de classe mitjana i alta sovint concentren les seves energies en els temes de representació política i les lleis que afecten la igualtat. Cercar garanties constitucionals de paritat electoral és un camí possible per contestar la regressió que els comporta els costums patriarcals. A les activistes de les classes obreres, en canvi, els preocupen especialment els salaris i els drets dels treballadors, conscients que, si hi haguessin sindicats més potents, millorarien les perspectives d'aconseguir més drets per a les dones. La sanitat, l'alfabetització i el benestar material són aspectes que afecten totes les dones i, per aquesta raó, d'això, se n'ocupen totes. Saben que, si es democratitza, la política podria, potencialment, dedicar, a les dones i als més pobres, més recursos estatals.

Malgrat el paper preponderant de les activistes femenines en la Primavera Àrab, la majoria dels polítics rarament n'han reconegut la importància, encara que s'hagin beneficiat de tot allò que hi han aportat. En conseqüència, no n'hem vist cap representant en la comissió designada per revisar la constitució egípcia i per preparar les eleccions del setembre. A partir d'aquesta nul·la consideració, s'entén que només s'hagi nomenat

una dona per al gabinet interí, compost per 29 persones. A més a més, forces patriarcals fonamentalistes han decidit que, a causa dels canvis polítics, no cal ampliar els drets de les dones. I el vent va bufar mals presagis el 8 de març. Un grup d'unes 200 dones van commemorar, a la plaça Tahir, el dia internacional de les dones. Joves militants religiosos⁵ les van atacar, les van escridassar i els van dir que se n'anessin cap a casa a rentar plats.

Alguns membres dels Germans Musulmans han filtrat que treballen per implementar una forma medieval de la Llei islàmica que comportaria segregat homes i dones als llocs de treball. Per la seva banda, el muftí (o principal assessor sobre dret islàmic del Govern egipci) ha demanat «revisar» les lleis sobre l'estatus personal laic que afavoreixen les dones i que va rebre el suport de Suzanne Mubarak, la moderna esposa del depositat dictador. No obstant això, gran part de les dones egípcies confien⁶ que pugui reescriure's la Constitució, de manera que es reforcin els drets de gènere i es conservin els 64 escons que l'anterior parlament els havia reservat. Els polítics del govern transitori de Tunísia —durant dècades el país àrab més progressista quant als drets de la dona— estan decidits a protegir el rol públic de les dones i volen assegurar que estiguin ben representades en la nova legislatura. S'han fixat eleccions per al 24 de juliol de 2009 i s'ha nomenat una alta comissió perquè n'elabori les normes. Aquest òrgan ja ha anunciat⁷ que les llistes dels partits hauran de presentar una paritat entre les candidatures masculines i les femenines.

En aquest sistema de llistes, no es vota un individu, sinó un partit que ha publicat una llista ordenada de candidats. Si la llista aconsegueix el 10% dels vots en l'àmbit nacional, se li concedeix el 10% dels escons del parlament. La paritat per a les dones implica que, cada dos candidats de la llista, un ha de ser dona, cosa que els assegura una alta representació. D'aquest procediment se'n diu, de vegades, quota de gènere «cremallera». Tot i que el requeriment tunisenc de paritat de gènere continua sent conflictiu en alguns sectors, l'Assemblea Democràtica Constitucional Ennahda, de Ghannouchi, recentment s'hi va mostrar favorable. En contrast, Abdel Wahab Hani, líder del nou partit de centredreta Al-Majd,

---

5 <<http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/0308/In-Egypt-s-Tahrir-Square-women-attacked-at-rally-on-International-Women-s-Day>>.

6 <<http://www.almasryalyoum.com/en/node/404087>>.

7 <<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/9851/World/Region/Tunisia-to-give-women-candidates-parity-with-men-i.aspx>>.

es va queixar⁸ que la norma suposava «violat la llibertat d'opció electoral» i va insistir que dubtava que fos eficaç per promoure la representació de les dones. No obstant això, l'esquerrà Moviment Ettajdid (Renovació) va lloar la mesura, la va titllar d'històrica i va prometre fer de la igualtat de les dones un «èxit irreversible i una realitat efectiva en la vida política tunisenca». En efecte, Ettajdid vol introduir en la Constitució una esmena explícita sobre la igualtat de drets.

Gestos d'audàcia. Però no exempts de recels. Elles miren cap al futur; però tenen —i els pesa— en la memòria el tracte que van rebre les algerianes que van lluitar per la independència: vuit anys d'esforços per rebre el premi de la marginació i l'exclusió. És lògic, doncs, témer tractes similars tant de liberals patriarcals com de fonamentalistes islàmics.

2. Una mica d'història

Podríem —i ho hem de fer— preguntar-nos per què els mitjans de comunicació no ens informen, una altra vegada, sobre les dones que participen en els moviments de revolta social i si sempre ha estat així —és una pregunta retòrica, és clar.

La divisió sexual de l'espai públic i privat —vigent des dels alborns de la humanitat historiada— ens condueix a plantejaments dicotòmics i, a partir d'aquests plantejaments, a asseveracions també binàries, antagoniques i poc matisades, allunyades de les realitats històriques, que mai no són blanques o negres, sinó dominades per la lògica dels grisos. Afortunadament la investigació —duta a terme per moltes estudioses que són feministes o que no ho són— enriqueix, dia a dia, els nostres coneixements. A més, aporta enfocaments nous en relació amb molts arguments —o àmbits— que potser es creia simplement que no eren propis de dones. En aquest sentit, i pel que fa a les dones i a les guerres, cal esmentar el VIII Col·loqui Internacional de l'Associació Espanyola d'Investigació Històrica de les Dones (AEIHM), celebrat a la Universitat de Barcelona al maig del 2000.⁹ Però ara no hi vull reflexionar, perquè és un aspecte que —com veiem— està conreat amb profusió.

8 <<http://www.kapitalis.com/fokus/62-national/3553-tunisie-la-parite-homme-femme-pour-laconstituante-fait-debat.html>>.

9 M. Nash i S. Tavera, *Las mujeres y las guerras. El papel de las mujeres en las guerras de la Edad Antigua a la Contemporánea*, Barcelona: Icaria, 2003. Que està en voga l'interès per aquest tema nés

Tampoc no em vull centrar en els conflictes armats, sinó en els alçaments espontanis, en la contestació, en els motins, en les revoltes del poble no mediatitzades pel poder ni pels grups dominants. En aquesta mena de conflictes les dones hi tenen un paper ben marcat, molts cops pròpiament i específicament femení, amb estratègies i actituds singulars, gairebé sempre incompreses pels seus coetanis i per les anàlisis dels historiadors (homes) de segles posteriors. Força coneguda és, Lisístrata, gràcies a Aristòfanes; potser una mica menys, Hortènsia, que, en plena República Romana, va tenir la valentia de dirigir-se als triumvirs en un discurs famós.¹⁰ En acabar, els triumvirs es van encendre d'ira pel fet que unes dones haguessin tingut la barra de discursar-los, de demanar-los responsabilitats i de negar-se a pagar mentre els homes fessin el servei militar. Van ordenar els lictors que les expulsessin del tribunal; però la cridòria de la multitud que s'amuntegava a fora els va aturar. Aleshores, els triumvirs van ajornar les audiències fins l'endemà.

A l'edat mitjana i a l'edat moderna hi trobem que les dones ben sovint protagonitzen les anomenades «revoltes del pa» (són els primers aixecaments populars contra l'agreujament de les condicions de vida, especialment a partir del segle XIV en un context de crisi del feudalisme). Malgrat que la gran majoria de dones vivien immerses en els àmbits de producció destinada al consum propi o aliè, l'organització del món del treball gremial les exclouïa de tenir un negoci propi al seu nom, excepte en alguns casos relacionats amb l'estat civil. Amb tot, les dones s'hi van oposar persistentment i van ocupar carrers i places per demanar el dret a sobreviure i també millors condicions de vida, quan es va incrementar el preu dels productes de subsistència.

El polític i filòleg alemany Wilhelm von Humboldt (1767–1835) escrivia que li havien cridat l'atenció grups de dones i de joves que can-

---

un bon exemple el curs de la Universitat d'Estiu de la URV, edició del 2011: «Dones en temps de guerres». En el resum s'hi fa constar: «El fet que des de l'antiguitat les dones les exclouessin dels exèrcits regulars ha comportat que només se n'hagi estudiat la participació en qualitat de víctimes dels conflictes armats. Però les guerres són fenòmens molts amplis i complexos que van més enllà de les lluites entre els exèrcits en el camp de batalla. L'arqueologia dels darrers anys confirma que les dones d'alguns pobles nòmades i seminòmades de les planes d'Euràsia van cavalcar armades amb els homes —una pràctica que l'imaginari grecoromà va considerar símbol de barbàrie. Aquest curs té l'objectiu d'analitzar el comportament de les dones en els enfrontaments armats, des del món oriental fins a l'època medieval, des del punt de vista filològic, arqueològic i historiogràfic.»

10 C. Alfaro Giner i E. Tébar Mejías (ed.), «*Protai Gynaikes*»: *mujeres próximas al poder en la antigüedad*, València: Servei de Publicacions de la Universitat de València, 2005 (p. 79).

taven o conversaven alegrement assegudes davant de casa seva, enmig del carrer, mentre feien punta de coixí, a les poblacions riberenques del Llobregat. Un altre relat ens explica que, a Martorell, el 1789, hi havia mil dones

que trabajaban en los bolillos y en verano trabajan de dia en dia y en invierno dende las cinco de la mañana hasta las diez de la noche, y tan contentas de su trabajo que siempre están cantando canciones honestas y es una melodía el escucharlas.¹¹

Aquestes imatges, fins a cert punt plàcides i bucòliques, contrasten amb les que van protagonitzar una quarantena de filadores que el matí del 31 de març del 1628 van interrompre la sessió del Consell de Cent amb el crit de *via fora fam*.¹² A la sala s'hi van sentir altres crits: els dels consellers que alertaven els guardes. Van poder agafar la majoria de dones, però altres es van poder escapar.

El conflicte es produí a causa de la crisi econòmica que patia Europa i també al fet que costava donar sortida a la producció catalana. En aquest context, les filadores van poder ser les primeres que es van quedar sense feina per la pressió dels mestres cardadors de draps, que no els subministraven la matèria primera. Les filadores, llavors, van pressionar el Consell de Cent perquè els garantís el dret a treballar.

El 1789 té lloc la revolta del pa,¹³ un moviment protagonitzat per les dones de moltes ciutats catalanes que anaven en contra de l'increment del preu dels productes de subsistència. El 28 de febrer d'aquell mateix any, arran de l'aparició, en arbres i parets, d'uns papers que anunciaven que s'apujava el preu del pa —producte bàsic en l'alimentació de l'època—, les dones van sortir al carrer i van ser les primeres d'iniciar la protesta. Els cronistes ens expliquen que, el primer dia, les barcelonines van recórrer els carrers de la ciutat des de la Boqueria fins a la plaça de Sant Agustí, seguint l'eix viari més concorregut i popular. En el seu recorregut, van incendiar totes les parades de venda de pa que van trobar

11 J. Codina, J. Moran i M. Renom, *El Baix Llobregat el 1789. Respostes al qüestionari de Francisc Zamora*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

12 Cf. M. Vicente Valentín, «Darrere les estructures gremials: dones i institucions econòmiques a la Barcelona del XVII», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, número 13, 1993.

13 O. Pi de Cabanyes, «Dos textos inèdits sobre els "rebomboris del pa" de 1789», *Miscellanea Barcinonensis*, Barcelona, 1972.

fins que van arribar on es pastava i es feia el pa per a tota la ciutat, i també hi van intentar calar foc.

El segon dia del conflicte —és a dir, l'1 de març, diumenge—, van ocupar els carrers i els espais on hi havia instal·lades les institucions del poder, responsables que s'hagués apujat el preu del pa. Aquest segon dia, van anar per l'actual plaça de Palau, on hi havia el palau del capità general —màxima autoritat política de l'època— i la Catedral, i hi van reben-tar les portes de la capella de Santa Llúcia. Cal dir que, un cop s'acabà la revolta, es va aconseguir rebaixar el preu del pa i també el de la carn, del vi i de l'oli. Arran d'aquests fets, sis persones van ser condemnades i executades. Una era Josepa Vilaret, *l'Ànec Negre*, casada amb un criat i mare de dos nens. Sabem que havia cremat una barraca perquè ella mateixa, amb orgull, ho va confessar. A la revolta del pa del 1789 hi van participar 8.000 persones, segons algunes de les fonts consultades. En aquest alçament de subsistència, un conflicte que va interessar tant a homes com a dones i que va afectar diverses ciutats catalanes, les dones hi van tenir un clar protagonisme a l'hora d'iniciar-lo i de desenvolupar-lo.

No era la primera vegada que s'ocupaven els carrers de Barcelona per demanar millors condicions de vida, ni tampoc la primera vegada que la mateixa població es rebel·lava contra les institucions de poder responsables del preu dels productes bàsics. Durant l'edat medieval, la carestia de peix i blat provocava que les classes populars reaccionessin immediatament, com ara la revolta del blat, el 1285, i l'enrenou del peix, el 1365, entre d'altres.

3. Dones i revolucions

Les dones van participar activament en tots els esdeveniments que van donar pas a la Revolució Francesa del 1789–1795, les revolucions del 1848 i la Comuna de París, el 1871. El 1789, a França, les dones signaven peticions en què expressaven els seus problemes i preocupacions: l'erosió dels gremis, la falta de protecció policial, etc. Van participar en l'assalt a la Bastilla el 14 de juliol del 1789. A l'octubre d'aquell any, milers de parisenses van fer una marxa per reclamar pa, es van armar i van anar al Palau Reial de Versalles per emportar-se'n el forner. El 1793 uns quants centenars de presoneres radicals van formar la Societat de Dones Repu-

blicanes Revolucionàries, a fi de «ser armades en defensa de la pàtria»; aquesta societat va ser fundada per Claire Lacombe (nascuda el 1765) i per dones obreres que defensaven els interessos de les dones treballadores. Aquesta societat també va ajudar a enderrocar els girondins.

En les revolucions del 1848 —que van esclatar a París, Viena, Milà, Roma, Berlín i altres ciutats d'Europa—, les dones s'unien a les manifestacions i a la lluita. Moltes s'uniformaren com els soldats i van combatre als fronts. A París, un grup de dones actrius, treballadores, escriptores i mestres van sol·licitar el vot al març del 1848; d'altres van formar clubs polítics i associacions de treballadores: la Unió de Llevadores, el Club Fraternal de Bugaderes i l'Associació de Serventes¹⁴. El govern provisional revolucionari de França, el 1848, va retardar concedir el vot a les dones; tot i així, Pauline Rolin —una mestra radical— va intentar votar en unes eleccions per a l'Assemblea Nacional. Els barons revolucionaris no permetien que les dones votessin. A més a més, la premsa revolucionària es burlava dels clubs de dones. Al final, la II República els va prohibir.

Font: <http://htiemposmodernos.blogspot.com/2008_10_01_archive.html>.

El 1850, la policia va fer una batuda a la Federació d'Associacions de Dones Treballadores. Les que foren arrestades, les van empresonar per

¹⁴ Aquí no m'estenc en consideracions procedents de les realitats de l'àmbit català i de l'espanyol, perquè ja n'he parlat en altres llocs —*cf.*, sobretot, C. Cuadrada, «La tasca civilitzadora de les dones: les absències històriques?», a Coral Cuadrada (coord.), *Memòries de dones*, Tarragona: Arola Editors, 2009 (p. 62–66).

haver maquinat contra la societat. El 1851, a França i a Alemanya, s'hi va prohibir a les dones de participar en activitats polítiques i d'assistir a mítings on es parlés de política. Els homes pertanyien a una elit que els permetia ser editors de periòdics. El 1860 els socialistes barons advocaven perquè les dones s'estiguessin a casa. El 1871 les dones van tenir un paper molt destacat en l'alçament de la Comuna de París.

Les dones organitzades en grups creaven institucions per representar els seus propis interessos. Altres dones van formar clubs revolucionaris, van formar la Unió de Dones per a la Defensa de París i l'Atenció dels Ferits, van organitzar revoltes pel pa, per l'enderrocament del govern, pel control dels preus. Durant els mesos que va durar la Comuna de París, les dones van demanar la igualtat de drets i deures amb els homes i van reclamar poder defensar la ciutat en igualtat de condicions que els homes. Una assemblea de la comissió de la Comuna va decidir apujar el sou a les mestres i igualar-lo al dels homes: demanaven educació i treball amb equitat. Durant la Setmana Sagnant, les dones van lluitar, van morir i d'altres van ser jutjades pel govern després que la Comuna fos derrotada. En general, les dones de la classe treballadora van donar suport a les revolucions del segle XIX i, quan va convenir, van morir per elles. Van crear grups polítics i econòmics que representaven els seus interessos i necessitats. Encara que van ser combatudes i vençudes, van deixar un llegat important d'acció femenina que no pot ser oblidat.¹⁵

Als Estats Units, des del 1840 fins a la guerra de Secessió, les pioneres de l'emancipació van establir una lluita pels drets socials i després pels drets polítics. Les dones es van organitzar en diferents associacions a la recerca d'una identitat pròpia abans de constituir un moviment el 1848. La Convenció de Seneca Falls va ser una iniciativa de dones activistes de les associacions abolicionistes i antialcohòliques. S'hi va sotmetre a votació la Declaració dels sentiments. Elizabeth Stanton hi va llegir el text històric que incloïa la subordinació de les dones als EUA i la discriminació a les escoles, al treball, a la ciutat i a la religió. Fou un acte d'acusacions i raonades vindicacions. Va ser un al·legat sobre la submissió de les dones al poder masculí —en particular al matrimoni— en què no es parlava de classes socials. A la Declaració d'independència dels EUA, del 1776, quan s'hi parla de la igualtat, les dones no hi són considerades:

---

15 B.S. Anderson i J.P. Zinsser, *Historia de las mujeres: una historia propia*, II, Madrid: Crítica, 1992 (p. 319–325).

Sostenim com a evidents per si mateixes les següents veritats: que tots els homes són creats iguals, que són dotats pel seu Creador de certs drets inalienables, entre els quals hi ha el dret a la vida, a la llibertat i a la recerca de la felicitat.

Es tracta d'un text vindicatiu de les arrels històriques que permetia la filiació amb els pares fundadors i amb la revolució dels EUA. El 1848 —any de revolucions a Europa, any de manifestacions del partit comunista—, les dones de la Seneca Falls es mostraven en un intent de transformar la societat als EUA¹⁶.

D'altra banda, el 1863, Elizabeth Cady Stanton i Susan B. Anthony, en una assemblea per formar una lliga nacional lleial de dones, es van comprometre a donar suport a Lincoln (que havia promès reconèixer els drets dels esclaus i de les dones). La votació de l'esmena contra l'abolició de l'esclavitud no va tenir èxit; llavors les militants dels drets de la dona van renunciar als objectius específics de servir la nació, convençudes que la seva lluita no era només perquè s'emancipessin els negres, sinó també perquè es poguessin emancipar elles. L'augment del nivell de vida, un nombre menor de fills per família, les ajudes a la maternitat, els sindicats i les noves feines van permetre canviar les dones urbanes entre la dècada dels setanta del segle XIX i la dècada dels anys vint del segle XX.

A les dones de classe obrera de les ciutats, la Primera Guerra Mundial els va permetre fer més treballs no manuals (única tendència promoguda per la guerra). El conflicte va fer que se supenguessin temporalment les condicions de feina de fora de la llar; però els esquemes tradicionals es van restablir en la postguerra. Durant la guerra, s'esperava que els homes anessin al front i que les dones treballessin a les fàbriques, tot ocupant els llocs dels homes (els salaris, però, sempre van ser inferiors). Després de la guerra es va donar per fet que els homes tornessin a ocupar els seus llocs de treball i que les dones se'n tornessin a casa —i els governs es van afanyar a fer-ho possible. Les dones es manifestaven als carrers per les condicions de vida, la pujada del preu del pa, les males condicions laborals i les lleis injustes. 1908: a Barcelona, les dones al Mercat de les Flors hi van organitzar un funeral comú per les dones mortes per l'explosió d'una bomba. 1915: les dones van fer vaga pels preus dels lloguers injustos. 1917: les dones de Torí i París demanaven que s'acabés la guerra i que s'abaratissin els productes de primera

16 Ch. Fauré, *Enciclopedia histórica y política de las mujeres*, Madrid: Akal, 2010 (p. 469–477).

necessitat. 1918: les mestresses de la classe treballadora de Barcelona van convèncer les obreres tèxtils que fessin una vaga pels alts preus.

Jolan Gross-Bettelheim: *Home Front*, 1943

A Rússia les manifestacions de les dones es van convertir en una revolució. El 1917 el Govern es va veure obligat a racionar el pa, i les dones, després de sortir de les fàbriques, feien llargues cues als carrers per poder donar menjar als seus fills, i «els homes deien que era millor morir de fam que fer cua», però «una dona no pot actuar d'aquesta manera perquè és la mare dels seus fills i els ha d'alimentar». Les dones, típies d'aquella situació, es van manifestar el 8 de març. Demanaven «pau i pa» (més de 10.000 dones). S'hi van sumar altres treballadors i es va fer realitat la vaga general, amb els lemes: «Via el tsar!», «Via l'autocràcia!». A final de març, les dones reclamaven el vot: «El lloc de la dona és a l'assemblea constituent». Els partits polítics competien per aconseguir el suport de les dones en el govern provisional. Ariadna Trykova i la comtessa Sufya Panina es van presentar per aconseguir escons a l'Assemblea de Moscou. El govern va concedir el vot als ciutadans, incloent-hi les dones. Rússia va ser dels primers països a concedir a les dones el dret de votar (el concedí després d' Austràlia, Nova Zelanda i els països del nord d'Europa). Durant la Revolució Russa, hi van haver dones que combatien lluitant i d'altres que treballaven com a infermeres, missatgeres, guàrdies, sentinelles, etc. Lenin va nomenar Alexandra Kollontai comissària de Benestar Públic. Kollontai havia organitzat el Comitè de Dones de Soldats i va organitzar el Primer Congrés de Dones Treballadores i Camperoles. El nou govern va legislar per transformar la vida de les dones. El 1920 es va legalitzar

l'avortament. A la fi d'aquell any les dones soviètiques de la classe obrera havien aconseguit un nivell de progrés similar a les societats capitalistes. Més tard, amb Stalin al poder, les dones van tornar a perdre drets.¹⁷

4. Aigua de maig

Hi ha molts refranys populars que es refereixen al mes mogut que ens ocupa. En cito només uns quants:

El maig gemat fa el bon blat i l'agost fa el bon most.
Maig arribat, un jardí a cada prat.
Maig arribat, guarda la filosa al costat.
Dies de maig, dies amargs: els pans curts i els dies llargs.
Febre de maig, salut per a tot l'any.

I tants d'altres que la saviesa de la gent ha anat conservant i repetint de generació en generació.

Lady Godiva, per John Collier, c. 1897¹⁸

¹⁷ Zinsser Anderson, *op. cit.* (p. 338).

¹⁸ Interessant que la llegenda reculli que la dona té d'anar despullada (*cf.* C. Cuadrada, «Cuerpos, textos escritos», Actes del I Congrés Internacional de Cultura i Gènere: «La cultura en el cos», 11-13 novembre de 2009, Universitat Miguel Hernández, Elx, CD).

Una altra qüestió és repassar quants fets històrics han tingut lloc pel maig i com n'han estat de variats. Amb paciència i sense pretendre ser exhaustiva, he elaborat la següent cronologia¹⁹ d'esdeveniments que, segons el meu parer, són ben notables:

- 868 S'imprimeix a la Xina, el primer llibre de la història: *El sutra del diamant*, a càrrec de Wang Jie.
- Segle XI A fi de protestar per l'augment dels impostos, Lady Godiva cavalca despullada pels carrers de Coventry.
- 1229 Avalots estudiantils a París. Són els primers de què es té notícia.
- 1348 Una multitud assalta el call de Barcelona després d'una epidèmia de pesta i n'assassina els habitants.
- 1358 Violenta insurrecció camperola al nord de França.
- 1429 Les tropes de Joana d'Arc s'apoderen de l'accés a la ciutat d'Orleans.
- 1431 Joana d'Arc mor a la foguera, a Rouen.
- 1445 França: un edicte reial crea la Companyia d'Ordenança, el primer exèrcit regular.
- 1469 Bohèmia: inici de la II Guerra Hussita.
- 1508 Miquel Àngel signa el contracte per decorar la volta de la Capella Sixtina.
- 1527 Les tropes imperials de Carles V saquegen Roma.
- 1618 Defenestració de Praga. S'inicia la Guerra dels Trenta Anys.
- 1702 Guerra de Successió. Àustria, Anglaterra i Holanda no accepten el testament de Carles II, que cedia els regnes hispànics a Felip d'Anjou, i abonen els drets de l'arxiduc Carles d'Àustria.
- 1765 Nova Anglaterra: els colons es posicionen públicament contra la britànica Stamp Act (la Llei del timbre).
- 1791 Polònia basa la primera constitució liberal europea en l'esperit revolucionari francès.
- 1791 Conseqüències de la Revolució Francesa: a la Societat d'Amics dels Drets Humans s'hi fa públic, per primera vegada, el lema: «Llibertat, igualtat, fraternitat».
- 1795 França: la Convenció suprimeix el tribunal revolucionari de París.
- 1796 França: Conjura dels Iguals.

---

¹⁹ Elaboració pròpia.

- 1797 França: execució del líder de la Conjura dels Iguals, François Noël Babeuf, *Graco*.
- 1797 Diversos vaixells de l'armada britànica, influïts per la Revolució Francesa, hissen la bandera vermella.
- 1789 Revolució Francesa: es reuneixen els Estats Generals a Versalles.
- 1798 França: el Directori invalida les eleccions del mes de germinal en 37 departaments.
- 1799 Índia: mor lluitant contra els britànics el sultà de Mysore, a la fortalesa de Seringapatam.
- 1803 Napoleó rebutja la Pau d'Amiens, del 27 de març del 1802, i reprèn la guerra.
- 1808 Esclata, a Madrid, una sublevació contra les tropes franceses.
- 1809 La població de Chuquisaca (Bolívia) se subleva contra el colonialisme espanyol.
- 1810 Revolució de Maig a l'Argentina.
- 1811 Declaració d'independència del Paraguai.
- 1814 El rei espanyol Ferran VII anul·la la Constitució de Cadis i la legislació de les Corts de Cadis.
- 1814 La Pau de París acaba amb les guerres napoleòniques prèvies a l'imperi dels 100 dies.
- 1824 Els britànics s'apoderen de Birmània.
- 1837 *Crash* bancari a Nova York.
- 1846 Els EUA declaren la guerra a Mèxic per poder annexar-se Texas.
- 1848 Els obrers rebel·lats fan caure el govern de França.
- 1860 Els Mil de Garibaldi desembarquen a Sicília disposats a conquerir-la.
- 1862 EUA: l'Homestead Act (Llei d'assentaments rurals) regula el repartiment de terres dels indis entre els colons americans.
- 1874 França: es prohibeix que els menors de 12 anys puguin treballar.
- 1876 Insurrecció búlgara contra l'imperi otomà.
- 1879 Pablo Iglesias funda el Partit Socialista Obrer Espanyol.
- 1886 Inici de la vaga general a favor de les vuit hores de treball. Neix el moviment sindical als EUA.
- 1887 El Congrés de la Primera Internacional, celebrat a Ginebra (Suïssa), acorda que se celebri cada any el Primer de Maig (dia del treball), en record dels «màrtirs» de Chicago, per exigir que s'implanti

- la jornada màxima de vuit hores, el dret a fer vaga, la llibertat a reunir-se i expressar-se, i el dret a tenir una vida més humana i justa a través de millors salaris.
- 1888 Brasil aboleix l'esclavitud.
- 1902 Tractat de Vereeniging: fi de les guerres bòers de Transvaal i Aurenja (Sud-àfrica).
- 1909 Revolta a Lima (Perú).
- 1910 Els EUA intervenen a Nicaragua.
- 1915 Atac sobre Londres amb zepelins.
- 1919 Països Baixos: s'instaura el vot femení.
- 1919 EUA: el Congrés autoritza el vot femení.
- 1919 Bèlgica: jornada laboral màxima de 9 hores diàries.
- 1928 Mèxic: lluita entre rebels i federals a Manzanillo i Colima.
- 1933 Els nazis organitzen una crema pública de llibres a Alemanya.
- 1933 Gandhi inicia una vaga de fam de tres setmanes; protesta contra la repressió a què els anglesos sotmeten els pàries.
- 1938 El Vaticà reconeix el govern de Franco com a govern legítim de l'Estat espanyol.
- 1940 Hitler autoritza l'eutanàsia.
- 1940 Ocupació alemanya dels Països Baixos, Bèlgica i Luxemburg.
- 1940 Forces aliades són reembarcades a Dunkerque sota el bombardeig alemany.
- 1945 II Guerra Mundial: Berlín cau en mans dels soviètics. Alemanya es rendeix incondicionalment davant els aliats. Fi de la contesa a Europa.
- 1952 Grècia: les dones obtenen el dret a votar.
- 1953 El neozelandès Edmund Hillary i el xerpa Tenzing Norgay coronen el cim de l'Everest.
- 1960 Es comença a comercialitzar la píndola anticonceptiva.
- 1962 Algèria: 110 persones moren en atemptats terroristes de la (profrancesa) OAS (Organització de l'Exèrcit Secret).
- 1963 Greus incidents racials a Alabama (EUA).
- 1965 Matança d'europaus al Congo.
- 1968 Moviment revolucionari del Maig del 68, desenvolupat a França durant tot el mes.

- 1969 Esclata a Còrdova (Argentina) un moviment d'agitació obrer i estudiantil, el Cordobazo.
- 1972 Xile: Salvador Allende nacionalitza la companyia nord-americana ITT.
- 1978 Legalització de l'avortament a Itàlia.
- 1984 Xile: el poble xilè surt al carrer per manifestar-se contra la dictadura de Pinochet.
- 1985 38 morts a causa dels enfrontaments entre seguidors anglesos i italians en un estadi de futbol belga.
- 1989 Declarat l'estat de setge a l'Argentina davant l'onada de saquejos a establiments comercials provocats per la crisi econòmica.
- 1998 L'Assemblea francesa aprova la setmana laboral de 35 hores.
- 1998 Indonèsia: gràcies a la pressió popular, el corrupte dictador Suharto cedeix el poder al vicepresident.

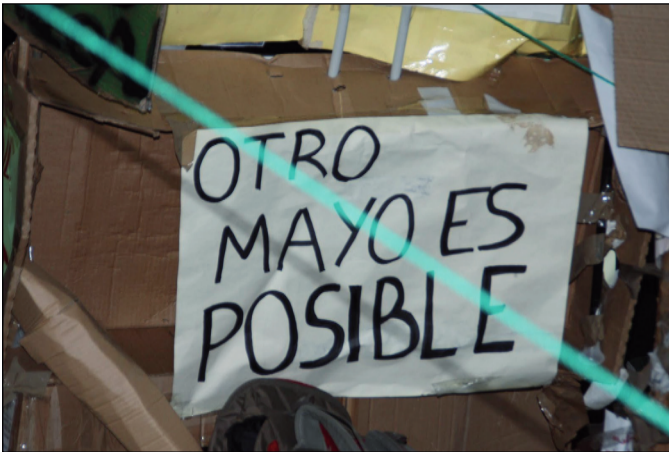

Foto de Visentico/Sento (amb llicència de Creative Commons)

Malgrat que, al llarg dels anys, en el mes de maig, hi hagi hagut tants esdeveniments i tan diversos, arran de la iniciativa del moviment Democràcia Real Ara (conegut per 15M), han aparegut cartells i referències com les que apuntarem a continuació. És evident que, per a l'autor del cartell de la il·lustració que reproduïm («Un altre maig és possible»), només hi ha un maig significatiu, el del 1968. No ho pot ser,

per exemple, el maig del 1802 —inici de la lluita espanyola contra el francès— o el maig del 1871 —última batalla de la Comuna de París, que havia començat al març.

Però el maig del 1968 va ser una flamarada, una fegonada les conseqüències de la qual encara ens afecten avui (la prova, el cartell que comentem), però no perquè el moviment s'hagués posat en pràctica mitjançant algun tipus de reforma institucional. Al contrari, la immediata reacció al Maig del 68 va ser la mobilització de la dreta. Coneixem per Maig Francès (o Maig del 68) la cadena de protestes que es van dur a terme a França (i, especialment, a París) durant els mesos de maig i juny del 1968. Aquesta sèrie de protestes la van iniciar grups estudiantils d'esquerres contraris a la societat de consum. Posteriorment s'hi van unir grups d'obriers industrials i, finalment, i de forma menys entusiasta, els sindicats i el Partit Comunista Francès.²⁰ Tot plegat va provocar la major revolta estudiantil i la major vaga general de la història de França²¹ (i possiblement de l'Europa occidental), que fou secundada per més de 9 milions de treballadors.

El Maig del 68 va estar vinculat amb el moviment hippy, que s'estenia llavors. La magnitud de les protestes no havia estat prevista pel Govern francès, i va posar entre les cordes el govern de Charles de Gaulle, que va arribar a témer una insurrecció de caràcter revolucionari després que s'estengués la vaga general. Això no obstant, la major part dels sectors que van participar en la protesta no van arribar a plantejar-se prendre el poder ni insurgir-se obertament contra l'Estat, i ni tan tan sols el Partit Comunista Francès va arribar a considerar seriosament cap d'aquestes possibilitats. El gruix de les protestes va finalitzar quan De Gaulle va anunciar eleccions anticipades, que es van fer el 23 i el 30 de juny. Després de les eleccions de juny, el Govern francès va reconèixer la necessitat d'emprendre una política de reformes profundes per afrontar el malestar social. A l'abril del 1969, es va celebrar un referèndum sobre el projecte de regionalització (una de les principals reivindicacions polítiques d'aleshores era una major descentralització de l'Estat) i la reforma

---

20 J.M. Sánchez-Prieto, «La historia imposible del Mayo francés», *Revista de Estudios Políticos (Nueva Época)* (112), 2001, p. 109–133.

21 E. J. Hobsbawm, *Revolucionarios: ensayos contemporáneos*, Barcelona: Ariel, 1978.

del Senat, que De Gaulle va plantejar com un plebiscit sobre la seva gestió en anunciar que abandonaria la presidència si no triomfava el sí.

Tot i les amenaces del president, els francesos van votar majoritàriament el no i van fer que De Gaulle es retirés de l'escena política. Aquests resultats van mostrar que De Gaulle i la seva generació no eren, per a la població francesa, els que podien dur a terme la reforma social i política que el país necessitava. La derrota gaullista marca l'inici de la fi de la generació de líders polítics que havien dirigit l'Europa occidental des de la fi de la II Guerra Mundial. També enterrava el model de lideratge personalista que fins llavors havia marcat la Cinquena República Francesa.

Els successos de maig i juny a França, s'enquadren dins una onada de protestes (protagonitzades, sobretot, per sectors polititzats de la joventut) que va recórrer el món durant el 1968. Aquests successos es van estendre per la República Federal d'Alemanya, Espanya, Mèxic, Argentina, Uruguai, Estats Units i Txecoslovàquia... El Maig del 68 va arrelar en les consciències i va canviar molts usos i costums de la societat civil, però al llarg dels anys. Ningú no va proposar cap reforma concreta ni específica de cap institució. A tot estirar es va desitjar vagament una revolució d'envergadura indeterminada; fins i tot es parlava de la «revolució de la vida quotidiana». En aquest context revolucionari podem, un altre cop, fer-nos l'eterna pregunta: «També hi eren les dones?»

Fa tres anys —quan se'n van complir quaranta de l'històric maig que no tan sols va commoure París, sinó que va córrer com una reguera de pólvora per nombroses ciutats i campus universitaris del món—, els mitjans de comunicació multiplicaven les entrevistes als antics líders, pensadors, participants i simples testimonis d'aquells fets que van canviar les societats occidentals. En moltes d'aquelles entrevistes s'hi va anomenar el feminisme. Per exemple, quan van preguntar a Daniel Cohn-Bendit si el 68 va fer possible el triomf del feminisme contra el masclisme generalitzat, el personatge més famós de la cèlebre revolta (avui eurodiputat) va assenyalar que les dones es van enfrontar al masclisme dels homes d'esquerra, perquè l'eix fonamental que va articular aquells esdeveniments va ser reivindicar que cadascú pogués gaudir d'una vida autònoma.²²

---

²² Alain Tourain també comparteix aquesta opinió (cf. <http://terranoticias.terra.es/cultura/articulo/mayo_alain_touraine_2484769.htm>).

Llegeixo les pàgines de periòdics i suplementos literaris (inclòs *Le Monde*), i només hi trobo senyors que narren i exposen les seves interpretacions dels esdeveniments (moltes, molt pertinents). Pocs mitjans de comunicació es van fer ressò de les veus femenines.

Però sabem que el desig de mostrar les sovint penoses condicions de vida dels treballadors va fer que Simone de Beauvoir, amb Sartre, donés suport als estudiants. Així mateix, l'any anterior, ambdós filòsofs havien participat en el Tribunal Russell, reunit a Copenhaguen, per condemnar la massacre de civils en la guerra de Vietnam, cremats pels bombardejos de napalm. La mateixa indignació es trobava entre els estudiants del 68.

En les últimes pàgines de *Tout compte fait* (Final de comptes, 1972), fidel a l'objectiu que s'havia fixat de «dissoldre tota mistificació, dient la veritat», Beauvoir reconstrueix la insurrecció com una observadora que narra els fets amb un to allunyat de l'exaltació èpica. Així, no deixa d'alludir a la deriva del mes següent (el juny), a la violència de grups extremistes armats amb barres de ferro i al desordre i la brutícia d'una Sorbona caòtica. Amb tot, també ens fa arribar l'entusiasme que li produïa el clima d'efervescència i canvi dels primers dies en què tot semblava possible en aquella universitat oberta a la vida:

Mai, ni en la meua joventut d'estudiant, ni tan sols al començament d'aquest 68 m'hauria pogut imaginar una festa semblant [...] als murs hi florien els meravellous eslàgans inventats unes quantes setmanes abans a Nanterre [...] a les escales o al mig del pati, hi havia grups que discutien acaloradament [...] joves i menys joves abarrotaven els bancs dels amfiteatres: qui ho volia prenia la paraula, exposava el seu cas, les idees, suggeria tasques i consignes.²³

El seu diagnòstic final al·ludeix a la profunditat del fenomen quan afirma:

Els partidaris de l'ordre només van voler veure en els esdeveniments del Maig una explosió juvenil i romàntica: en realitat es tractava d'una crisi de la societat; no pas la crisi d'una generació.

El Moviment d'Alliberament de les Dones va ser la forma particular que va adoptar el feminisme en el context polític posterior al Maig

---

23 Les el·lipsis són meves.

Francès. Del moviment estudiantil del 68, en va recollir les concepcions polítiques, la definició extensa de què és política, el radicalisme, la utopia i el messianisme, i a tot plegat li va donar continuïtat. «Tot és polític», es va dir durant el Maig del 68. És a dir, que la política no era un àmbit separat de la resta de la vida, ni la comesa exclusiva dels professionals de la política. Tot es podia posar en dubte: la política, les relacions socials...; però també la vida quotidiana, la cultura, la filosofia de la vida... L'objectiu era «canviar la vida». La democràcia només es concebia directa, immediata; se n'excloïa qualsevol idea de democràcia representativa. Aquesta concepció va ser també la del Moviment d'Alliberament de les Dones, que afirmava: «Allò que és personal també és polític.» Amb això volia dir que les relacions personals i privades²⁴ —domèstiques; però també afectives i sexuals— són, alhora, relacions socials. Són polítiques en la mesura que són col·lectives, fins i tot si es produeixen, ben sovint, en relacions interindividuais. En aquest sentit, no hi poden haver solucions individuals.

Eslògans feministes en una manifestació parisenca.

(Foto: DR/Jean-Claude-Jean-Claude Seine.)

²⁴ Darrerament m'ha interessat una reflexió que matisa la tradicional dicotomia entre «espai públic» i «espai privat», des de l'òptica de les teories feministes, l'arqueologia i la literatura (cf. C. Cuadrada, «Mujeres y espacios», *Triangle*, 4, juny del 2011, p. 1–24).

La perspectiva era radical. No es tractava de millorar la condició de les dones en la societat, d'obtenir més drets, més igualtat. Es tractava de canviar la societat, perquè aquesta societat es basava en l'opressió i en l'explotació de les dones. La utopia consistia a no acceptar la situació donada com una realitat a què calia adaptar-se, sinó a afirmar que tot és possible i que no cal escollir res ni renunciar-hi. I el Moviment d'Alliberament de les Dones reprenia, pel seu compte, el messianisme del moviment obrer, i proclamava que «alliberant-se, les dones, alliberarien tota la Humanitat sencera».²⁵

5. *Spanish Revolution*

Se'm podria objectar que ha plogut molt des del Maig Francès. Ens podríem anostrar les provocadores paraules de Daniel Cohn-Bendit que demanen a les noves generacions que se n'oblidin, ja que el món contra el qual ell va lluitar fa quaranta anys no existeix. I perquè no hi hagués cap mena de dubte sobre el que assegurava, va pontificar que aquell «passat s'havia mort» definitivament —abans de fer un tomb pel món per divulgar un llibre d'entrevistes titulat lapidàriament *Forget 68*.²⁶ Els nous drets de les dones, dels homosexuals, dels disminuïts, etc., i la consciència ecològica, adquirits després del 68, han creat un món veritablement nou. I també han fet que les velles lluites de quatre dècades siguin anacròniques i inadequades per a la societat actual —segons l'autor.

Ara bé, ¿és cert, això? Als fòrums de la joventut conscienciada i rebel, s'hi parla d'Espanya com a avantguarda de la defensa dels drets de les dones; però el 20 de maig, a algunes activistes que van intentar penjar una pancarta amb l'eslògan «La revolució serà feminista o no serà», les van escridassar, les van agredir i els van estripar la pancarta. Des d'aleshores, les cartes de les indignades han circulat per la xarxa, s'han reforçat els tallers feministes per a principiants a les acampades i s'ha escrit sobre el dret de les dones, un dret que s'ha reivindicat un altre cop, ara i sempre,

---

25 F. Picq, «El hermoso post-mayo de las mujeres», *Dossiers Feministes*, 12, 2008, p. 69–77.

26 «El 68 va ser la revolta dels joves contra el món creat pels seus pares [...] després de la guerra, [...] rígid i conservador.» (Les el·lipses són meves.) Cf. D. Cohn-Bendit, *Forget 68*, París: Editions de l'Aube, 2008.

sense abaixar la guàrdia, malgrat les opinions dels antics líders revolucionaris, que des de fa temps s'han arrepatat bé a les poltrones.²⁷

Font:<http://www.caladona.org/termomix/archives/tag/acampadasol>.

El moviment de dones ha explicat en un manifest per què dóna suport a les mobilitzacions del 15M i quines reivindicacions hi fa. També hi demana que el feminisme sigui a les places. L'agressió a la pancarta feminista va fer que es convoqués un taller sobre feminisme per a «principiants» al qual van assistir moltes persones. Hi van preguntar què s'entenia per feminisme i se'ls en va aclarir el significat que té avui.

Aquest n'és el manifest:

---

27 «Arrancan pancarta feminista en Sol... pues eso, uno rápido para decir que varias compas colgaron anoche tres pancartas que ponían: “la revolución / será / feminista” (el “o no será” no dio tiempo a pintarlo) y cuando las colgaron, recibieron insultos, las increparon y un tipo “engorilado” que estaba en el andamio arrancó la parte que ponía “feminista” y saludó a lo torero en la plaza, recibiendo aplausos y vítores a la que mucha gente gritaba que la revolución no es una cuestión de sexos o que es de todOs, o que el feminismo es lo mismo que el machismo...», cf. <http://imaginasinpermiso.blogspot.com/2011/05/arrancan-pancarta-feminista-en-sol.html> . V. també: <http://www.caladona.org/termomix/archives/4638>.

Volem una societat en què el centre siguem les persones i no els mercats. Per això reivindicuem: serveis públics gratuïts i vitals, com ara l'educació i la salut, enfront de les retallades socials i la reforma laboral.

Exigim l'ús d'un llenguatge no sexista que anomeni totes les persones i estigui lliure d'homofòbia, masclisme i racisme.

Volem que els homes i les dones es comprometin a construir una societat que exclogui la violència masclista.

Les persones som mestresses del nostre cos; per això, podem decidir què en fem, com en gaudim, com ens hi relacionem i amb qui ens hi relacionem.

Volem una societat diversa que respecti les múltiples formes de viure el sexe i la sexualitat (lesbianes, gais, intersexuals, bisexuals, transsexuals, transgènere, queers...).

Reivindicuem l'avortament lliure i gratuït.

Per sortir de la crisi, és imprescindible incorporar l'enfocament feminista en les polítiques econòmiques, en els serveis públics, en la creació d'un altre model de ciutat i en les polítiques ambientals.

Exigim que les treballadores domèstiques (o empleades de la llar) se'ns inclogui en el règim general de la Seguretat Social.

Exigim que la transexualitat no es tracti com una malaltia.

Exigim papers per a totes i que les dones immigrants gaudeixin de tots els drets.

Com assegura una de les portaveus del col·lectiu des d'un dels tendals de la plaça del Sol de Madrid, es tracta d'una revolució per la llibertat de tots i totes, d'homes i dones, que comencen a despertar-se malgrat els impediments i l'opressió d'un sistema polític, econòmic i social que es va oblidar de les persones i va construir un món de paper, l'únic valor del qual són els diners. Hi hi haurà avanços, retrocessos i dificultats, desacords i distints punts de vista que hauran de convergir, ja que hi destaca l'aposta pel procés, que va més enllà de la immediatesa i del pragmatisme, una nova actitud vital davant del món que anirà creixent sostinguda per les bones intencions i el genuí intent que joves i no tan joves han projectat cap al futur.²⁸ Per fer un altre món possible, s'obre, doncs, un camí d'aprenentatge, una altra via civilitzadora de les vies civilitzadores a què estem tan habituades les dones des que el món és món.²⁹

---

28 <<http://www.amecopress.net/spip.php?article6955>>.

29 Aspecte que també m'ha interessat (cf. C. Cuadrada, «Otra Universidad es posible», ISBN 84-934085-0-6, 2004, p. 75-93).

Hannah Arendt va dur a terme una reflexió original sobre l'acció humana. Pretenia unir la vida del pensament amb la vida de l'acció. Pensava en l'acció humana a partir de la natalitat. Cada ésser humà que neix és un nou començament, un *beginner*. L'espontaneïtat del nounat és l'anunci d'alguna cosa que és imprevisible. Aquest nou començament obre la possibilitat d'un segon naixement, la seva inserció en el món a través de la paraula i de l'acció. I, fidel a les meticuloses distincions que li agrada de fer, Arendt explica que actuar no és ni laborar ni produir. Laborar és dur a terme el treball improductiu pel qual se satisfan les necessitats vitals. No deixa empremtes. Les dones ho sabem tot, d'aquesta feina. Són les tasques domèstiques: treure la pols avui per tornar a començar demà. És una lluita contra la invasió de la natura, contra la degradació. Sense aquest interès a mantenir netes les cases, donar de menjar, ocupar-se de cuidar malalties i debilitats, cap altra empresa no seria possible. Una feina poc heroica que, quan la fa un heroi com ara Hèrcules —netejar els estables del rei Àugies—, esdevé gesta justament perquè només la fa una vegada.

Estem en condicions de replicar contra alguns dels llocs comuns de la nostra cultura patriarcal i afirmar, utilitzant els ensenyaments d'Arendt, que dir que «Hèrcules és un heroi» és un prejudici, i a continuació emetre un judici com aquest, referit a un exemple concret: «l'heroïcitat és viure com una mestressa de casa». Produir és treballar per fer un objecte, que es converteix, així, en el fi de la feina feta. Aquí tot són empremtes; el nostre món és ple d'objectes produïts. La producció humana construeix i destrueix, utilitza i força, emprà els recursos per obtenir un producte final. El llenguatge dels mitjans i els fins li és absolutament apropiat: transformar les primeres matèries, usar instruments, obtenir resultats, utilitzar recursos, aconseguir els objectius.

L'acció ni és la feina vital, ni és el treball productiu. La capacitat d'actuar és la cosa que fa que la vida sigui valuosa. Perquè som començadors, *beginners*; perquè cadascun de nosaltres anunciem quelcom nou, imprevist —viure sense actuar és com renunciar a la nostra humanitat. Es pot viure sense laborar i sense produir —quan d'altres ho fan per nosaltres, de manera que les nostres necessitats vitals restin satisfetes—; però viure sense actuar, malgrat que tantíssims humans han viscut i viuen d'aquesta manera, no poseeix la dignitat de la vida humana. Actuar és

néixer en un món de relacions humanes de què es forma part en prendre la paraula públicament i en proposar, donar suport i realitzar iniciatives a l'espai públic. L'acció és concertada, perquè, si un la comença o la proposa, té de comptar que molta gent la realitzarà: som a l'espai en què ni hi ha ningú que ordeni ni ningú que hagi d'obeir, perquè les coses es fan per acord mutu, després de discutir i dialogar.

Aquest esment a la natalitat com a renovació, al nounat com a ésser d'esperança de canvi, troba el seu ressò en les paraules d'Eduardo Galeano a l'acampada de Barcelona, el 24 de maig:

Cada cop que m'acosto a aquestes extraordinàries concentracions de gent jove, penso que hi ha un altre món que ens espera. Aquest món merdós està embarrassat d'un altre món, i són els joves els que el tiren endavant.³⁰

Acabo expressant el meu agraïment més profund als joves i als que ja no ho són tant que han fet possible aquest maig del somni de l'impossible.

Vilallonga del Camp, maig de 2011

---

³⁰ <<http://www.youtube.com/watch?v=8YoeNtvwMOo>>.